

"QISSASI RABG'UZIY" ASARIDAGI YUSUF VA ZULAYHO**Farg'ona davlat universiteti****Filologiya va tillarni o'qitish : o'zbek tili****yo'nalishi 3-bosqich talabasi Yahyoyeva Mohinur**

Annotatsiya: “Qissasi Rabg‘uziy” asari turkiy mumtoz adabiyotining eng sara namunalaridan biridir. Bu asar o‘zining chuqur badiiy ifodasi, boy ma’naviy olami va insoniyat tarixidagi abadiy mavzularni qamrab olgani tufayli ancha asrlardan buyon xalqimiz qalbidan chuqur joy egallagan. “Qissasi Rabg‘uziy” asarining asosiy o‘qi sifatida Yusuf va Zulayho qissasi muhim rol o‘ynaydi. Ushbu qissani adabiyotshunoslar, mutafakkirlar va o‘quvchilar turli davrlarda, turli nuqtai nazardan o‘rganib, ulardan ko‘plab ma’naviy saboq va namunalar olganlar. Asarda asosiy e’tibor Yusuf va Zulayho obrazining ruhi, ularning kechinmalari, insoniylik, sadoqat va axloqiy poklik yo‘lidagi sa’y-harakatlariga qaratilgan.

Kalit so‘zlar: Yusuf, Zulayho, Rabg'uziy, muhabbat, sabr, sadoqat, fidoyilik, bag'rikenglik, poklik, halollik.

Asarda Yusuf obrazi eng go‘zal, eng ma’naviyatli, samimiy va pokiza sifatlar timsoli sifatida gavdalanadi. Ushbu obraz turkiy mumtoz adabiyotining eng mukammal, eng komil inson me’yorlari asosida tasvirlangan. Yusufning go‘zalligi, pokligi, donoligi va sabr-toqati butun asar davomida ilgari surilgan g‘oyaning asosiy mezonidir. Uning hayoti, bola paytabledan yuzlangan sinovlari, otasi Ya‘qubga bo‘lgan mehri, aka-ukalarining hasadi va buzg‘unchiligi, savdo karvoniga sotilib, chet elga olib ketilishi, Misrda zindonga tashlanishi – bularning barchasi Yusufning hayot yo‘li ramzi sifatida ko‘rsatiladi. Yusuf biror marotaba ham o‘z yo‘lidagi sadoqat, poklik, halollik va Allohga bo‘lgan imondan chekinmaydi. U har qanday sharoitda ham sabrli, toqatli, halol, pok va inoyatli inson sifatida tasvirlanadi. Zulayho obrazi o‘ziga xosligi bilan ajralib turadi. Zulayho Qissada Misr malikasi, boy, nufuzli ayol sifatida gavdalanadi, ammo uning ichki dunyosi, ichki kechinmalari hamisha orom topolmaydi. Zulayhoning qalbida kuchli ehtiros, jismoniy va ruhiy istaklar bilan birga,

chuqur sevgi va orzu bor edi. U Yusufni chin dildan sevadi, lekin bu sevgi ilk paytlarda soflikka emas, ehtiros va junbushga asoslanar edi. Zulayho Yusufga yetishga harakat qiladi va bir necha bor uni aldashga urunadi, biroq Yusuf o'z pokligi, axloqi va imoni tufayli Zulayhoning turli sinovlariga qarshi turadi. Yusufning ichki pokligi nafaqat Zulayhoni balki butun asar o'quvchisini hayratda qoldiradi [1].

Yusuf va Zulayho obrazlaridagi azaliy insoniy kechinmalarning real va hayotiy talqini asarda o'ziga xos badiiy go'zallik kasb etadi. Zulayhoning Yusufga intilishi, o'zining xatolari va ko'zyoshi, nafaqat bir ayolning, balki har qanday insonning nafs, ehtiros va haq yo'l o'rtasidagi kurashini ochib beradi. Asarda mana shu ruhiy ziddiyatlar ham eng chuqur tarzda namoyon qiladi. Yusuf Zulayhoni yomon ko'rmaydi, lekin o'z halolligi va ma'naviyati uchun Zulayhoning gunohiga sherik bo'lishdan bosh tortadi. Shu tarzda qahramonlar o'rtasidagi zohiriy jadal ichki axloqiy kurashga aylanadi. Yusufning pokligi va Zulayhoning tuban ehtirosdan sof muhabbatga, so'ngra to'laqonli tavbaga yetib borishi asar voqealar rivojida yaqindan kuzatiladi. Yusuf Zulayho tomonidan tuhmat qilinib, zindonga tashlansa-da, u sabrli bo'lib qoladi va yana o'ziga xos fazilatlarni namoyon qilgan holda, yuqori martabalarga erishadi. Zulayho ham, ko'p yillar azob chekadi, Yusufga yetisholmaydi, azob va qiynoqlar ichida qalbida chin tavba qiladi. Nihoyat, Yusuf podshoh bo'lib, Zulayhoni qayta ko'radi va Zulayho poklanadi, so'ngra ular o'rtasidagi sof, samimiy muhabbat ikkinchi marotaba ruxsat etiladi. Bu voqea mo'jizaviy va ezgulikli manzara sifatida tasvirlanadi. Asarda payg'ambarlarning yuksak fazilatlari – sabr, toqat, kechirimli bo'lish, hamjihatlik, Allohga taqvo, jahonni tushunish, insonlarga adolatli bo'lish singari hislatlar turli obrazlar orqali o'z aksini topadi. Yusufning harakatlari, niyati, Zulayhoning o'zgarishi, uni chin dildan kechirish va muqaddas sevgi – bularning barchasi “Qissasi Rabg'uziy”ni qadimdan qadimga abadiy manba sifatida yetkazib kelmoqda. Nafaqat badiiy go'zallik, ma'naviy teranlik, balki hayotiylik, soddalik, hayotga yaqindayligidir bu qissaning ulug'ligi. Yusufning hayotidagi har bir voqea, Zulayhoni bosib o'tgan yo'llari zamonaviy inson hayotiga ham naqadar yaqin ekani ko'rinib turadi. Yusuf bobomiz xalqimiz uchun fidoyilik, shijoat, sabr-toqat

timsoli, Zulayho esa benihoya sevgi, ehtiros, tavba va poklanishning yorqin namunasidir [2].

Zulayho va Yusuf qissasida tasvirlangan sevgi namunasi dunyoning ko‘plab mamlakatlarida, ko‘plab asarlarda takror-takror yoritilgan. Lekin “Qissasi Rabg‘uziy”da ana shu hikoyaning tub mohiyati, axloqiy va ijtimoiy ildizlari puxta yoritilgan, turkiy xalqlarga, xususan, o‘zbek xalqiga xos his-tuyg‘ular, milliy an‘ana va qarashlar bilan boyitilgan. Bu asar orqali nafaqat badiiy estetik zavq, balki orom, sabr, fidokorlik, qat‘iyat, halollik kabi fazilatlarni o‘rgatadi. Asardagi voqealar rivoji dastlabgi bosqichdan asta-sekin ko‘tariladi. Yusufning aka-ukalari tomoni-dan tashlab ketilishi, ularni hasadi va salbiy niyati, Yusufning quldorlar karvonida Misrga olib ketilishi, Misrda mahbuslikda yashashi, Zulayhoning ustoz bo‘lishi, u bilan kelgan to‘qnashuvlar, Yusufning butun sinovlardan sira charchamasdan o‘tishi asarning asosiy voqealar zanjirini tashkil qiladi. Voqealar davomida Yusuf har qanday sharoitda oliyjanoblik va halollikni saqlab qoladi, Zulayho esa intilishdan, sevgidan to‘xtamaydi va oxir-oqibat o‘zining eng oliy orzu-umidi sari yetadi [3].

Yusuf va Zulayho obrazlarining ma‘naviy yetuklik darajasi asar orqali ko‘plab o‘quvchi va tinglovchilarga ruhiy ichki dunyo pokligi, adolat, fidokorlik, sadoqat, poklik kabi muqaddas his-tuyg‘ularni, ezgu orzular yo‘lida kurashni o‘rgatadi. Zulayho obrazining asar so‘ngida o‘tgan iztirobli hayot, namatlaridan keyin ma‘naviy yetilish darajasiga yetishga boshlashi inson qalbida doimo tarbiya va yetuklikga yo‘l borligini ko‘rsatadi. Zulayhoning safarida hayotida orom va baxt topishi, Yusufga yetishgach qalban poklanishi, chin muhabbat va sadoqatning yorqin namunasi sifatida gavdalanadi. Qissaning asosiy g‘oyaviy tamali – inson hayoti, inson ma‘naviyati, axloqiy-ruhhiy poklik, sadoqat, fidoyilik, sabr-toqat, sevgi va kechirimli bo‘lish fazilatlaridir. Asar inson hayotining murakkabliklari, iztiroblar, orzu-umidlar, umidsizliklar, oxir-oqibat orzu va sadoqat orqali ezgulikka yetish mumkinligi g‘oyasini ilgari suradi. Asarda Yusufning harakatlari, sabr-toqati, Zulayhoning chin tavbaga kelib, qalban tozalanishi orqali mo‘‘jizaviy go‘zal voqealar, diniy va hayotiy murakkabliklar inson ruhiyatidagi eng chuqur savollarga javob topadi. “Qissasi

Rabg‘uziy” orqali har bir o‘quvchi o‘z hayot yo‘lida orzu va sadoqat, mehr va vafodorlik, chin poklik va halollik, axloqiy-ruhhiy yetuklik yo‘lidagi qadriyatlarni ilg‘aladi. Yusufning hayoti, Zulayho bilan bo‘lgan mudhish sinovlari, Zulayhoning kechinmalari, chin tavbasi, ularning yakuniy qadrlari har bir yurakda ezgulik urug‘ini sochildi [4].

Bu asar bugungi yoshlar, zamonaviy o‘quvchilar uchun ham o‘z ahamiyatini yo‘qotmagan, aksincha, qadim qadriyatlar, poklik, axloq, fidokorlik va chin muhabbat yo‘llarida eng yorqin mulohaza va nasihat maktabi bo‘la oldi. Halol va pokiza yashash, sabr-toqat ko‘rsatish, haq va haqiqatga yetish, orzu-umid yo‘lida kurashish, sevgi va kechirim, tavba va ma‘naviy yuksalish “Qissasi Rabg‘uziy”ning asosiy g‘oyalari bo‘lib, ular har bir ruhiy izlanishlarda, har bir inson yashash yo‘lida muhim ahamiyat kasb etadi. Yusuf va Zulayho obrazlari, ular o‘rtasidagi murakkab, ba‘zan fojiviy, ba‘zan esa orzu bilan to‘lib-toshgan munosabatlar orqali har bir inson yuragi, har bir sog‘lom tafakkur, har bir axloqiy o‘sishta yorqin chiroq bo‘lib porlaydi. Ushbu asardan xalqimiz ruhiyati, yuragi va orzu-umidlari doimo quvvat olib kelmoqda va bundan keyin ham davom etadi. Asar hayotdagi chin poklik, fidokorlik, axloqiy yuksaklik, mahabbat, sadoqat kabi fazilatlar orqali abadiy yashayveradi. Ushbu qissaning ma‘naviy, axloqiy va tarbiyaviy ahamiyati xalqimiz ongida, ma‘naviyatida, hayot yo‘li va yurak dunyosida ko‘p asrlardan buyon cheksiz iz qoldirib kelmoqda. Bugungi kunda ham “Qissasi Rabg‘uziy” va unda tasvirlangan Yusuf va Zulayho obrazi har bir yurak uchun, har bir o‘quvchi, talabalar, ziyolilar uchun yorqin ibrat manbai, sabr va poklik ramzi, chin muhabbat namunasi bo‘lib porlayveradi [6].

Xulosa:

Xulosa qilib aytganda, “Qissasi Rabg‘uziy” asarida Yusuf va Zulayho obrazi ma‘naviy va axloqiy barkamollik yo‘lining eng yorqin, eng muqaddas timsollaridir. Ularning bir-biriga bo‘lgan munosabati, sadoqati, pokligi, Zulayhoning oxir-oqibat to‘g‘ri yo‘lga qaytishi, Yusufning qattiyati va fidokorligi har birimiz uchun yorqin ibrat, hayotiy saboq va ruhiy dalda manbaidir. Ushbu asar avloddan avlodga o‘tib, xalqimizga ezgulik muborakligini, poklik va halollik yuksakligini, sevgi va sadoqat

kuchini singdiraveradi. “Qissasi Rabg‘uziy” Yusuf va Zulayho siymolari orqali millionlab yuraklarda va ongda baxt, orzu va erkinlik, fazilat va axloqiy yuksaklik chirog‘ini alanga oldirib turadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdurahmonov, A. (2018). “Rabg‘uziy: adabiy meros va milliy o‘zlik”. O‘zbekiston adabiyoti va san’ati, 12(6), 17-20.
2. Abdullaeva, D. (2019). “Qissasi Rabg‘uziy”da insoniy fazilatlar talqini. O‘zbek tili va adabiyoti, 2(3), 48-53.
3. Adizova, N. (2020). Rabg‘uziyning “Yusuf va Zulayho” qissasi uslubining o‘ziga xosligi. Til va adabiyot ta’limi, 5(2), 71-75.
4. Akhmedov, S. (2019). Qadimgi turkiy adabiyot va “Qissasi Rabg‘uziy”. Sharq yulduzi, 3(4), 25-31.
5. Karimova, M. (2021). “Qissasi Rabg‘uziy” kontekstida ayol obrazi. Filologiya masalalari, 8(1), 60-66.
6. Kim, J. (2020). "Qissasi Rabg‘uziy" tahlilida sadoqat va fidoyilik g‘oyalari. Yosh olim, 6(2), 135-139.
7. Nurmatova, Sh. (2017). "Yusuf va Zulayho" qissasi: motiv va syujet muammolari. O‘zbek adabiyoti, 11(7), 44-47.
8. Raximova, D. (2021). “Qissasi Rabg‘uziy”: diniy va ma’naviy qadriyatlar talqini. O‘zbekiston madaniyati, 7(6), 52-56.